

"ТВОЯ ПОЕТИЧНА ЛИСТІВКА": ІНТЕРМЕДІАЛЬНА КОРЕЛЯЦІЯ ВІРШІВ ТА ІЛЮСТРАЦІЙ В ОБРАЗІ МІСТА

Світлана Вертола

"Your poetic postcard": intermediate correlation of poems and illustrations in the image of the city

Svitlana Vertola

The paper is devoted to the problem of intermedial correlation of poems and illustrations. The author performs stylistic analysis of poems and illustrations from the set of "urbanistic" postcards on the topic published within the framework of the project "Your poetic postcard". Participants of the survey were asked to record their own impressions of the poems and illustrations on the postcards, as well as draw conclusions about how well they fit together.

Keywords: poem, illustration, intermediality, postcard, reception.

«Твоя поетична листівка» - це проект, авторський колектив якого видає листівки з поезіями на обороті, тим самим популяризуючи українську літературу, ілюстраторів-початківців та молодих авторів. Інформація про проект поширюється насамперед у соціальних мережах:

<https://www.instagram.com/yourpoeticpostcard/>

<https://www.facebook.com/yourpoeticpostcard/>

Нині проект на етапі активної реалізації - ми власним коштом видаємо вже десятий комплект листівок (у кожному окремому комплекті від 20 до 80 листівок); зробили більше 10 літературних студій-презентацій у сучасному коворкінгу "Лунотека", книгарні-кав'ярні «Zakapelok» та музеї ім. Максима Рильського; вийшли у фінал конкурсу соціальних проектів Social Project Awards 2017, презентували проект на Інвестиційному Ярмарку культурних та креативних індустрій у м. Львів, розповідали про проект на Українському радіо "Культура"; стали організаторами та спонсорами більш ніж 10 книжкових челенджів та марафонів в Інстаграм, брали участь у благодійній ярмарці «Чуйний Інстаграм». Окрім того, ми брали участь у Днях Швеції в Україні-2019 та видали збірку перекладів українських віршів на шведську мову, що має назву «N(ORD)EN». Брали участь у фестивалі "Гармидер", "Book Space Fest", "Форум Видавців", "Черкаський книжковий фестиваль".

У контексті сучасного літературного процесу помітним є посилення інтересу до літератури «на стику мистецтв», у якій тексти існують не у закритому просторі, а об'єднуються з візуальним мистецтвом, музикою, відео, скульптурою тощо. Це зумовлено тим, що такий підхід розширює цільову аудиторію споживачів культурного продукту, адже вона стає інтерактивною та цікавою. В основу проекту «Твоя поетична листівка» покладено принцип інтермедіальності, адже тексти у ньому перекодовуються в ілюстрації.

Взагалі інтермедіальність бере свій початок ще з 1983 року, адже О. Ханзен-Льове ввів це поняття за аналогією до «інтертекстуальності», яку утвердила Ю. Крістева (що характеризувало взаємодію в межах однієї семіотичної системи). (Hansen-Löve 1983, pp 291-360) Інтермедіальність розвивалася у німецькому (Й. Шрьотер, Ю. Мюллер), російському (Н.

Тішуніна, С. Петрова, О. Тіماشков) літературознавстві, але окрім цього з теорією інтермедіальності пов'язана теорія медіа, яку досліджували М. Маклюен, Ф. Кіттлер, В. Беньямін.

Вчені досі не можуть визначити точне поняття, яке б у повній мірі характеризувало інтермедіальність. Ю Лотман вважає, що інтермедіальність – це «текст у тексті» і ключовим є «поліглотизм» культури і будь-якого художнього твору. (Лотман 1992, с. 191–199). Однак найповніше твердження у цьому контексті ввела Н. В. Тишуніна: *«інтермедіальність – тип внутрішньотекстових зв'язків у художньому творі, що ґрунтується на взаємодії художніх кодів різних видів мистецтв і творить «метамову» культури»*. (Тишуніна 2001, с. 149–154)

Інтермедіальне перекодування у поетичних листівках відбувається не лише на рівні віршів та ілюстрацій, а й на рівні усього культурного контексту. Я проводила дослідження, у якому намагалася зрозуміти, які асоціації викликає вірш та ілюстрація окремо і разом, і ось який результат я отримала:



Іл. 1.1. Ілюстрація до проекту
«Твоя поетична листівка».
Aleksandra Konyok

На ілюстрації (Іл. 1.1.) бачимо драбину, що від землі підіймається до неба. Домінантними кольорами є блакитний, синій, сірий. Ілюстрація викликає такі асоціації: *«драбина до мрій», «надії на краще», «шлях до щастя», «жага непізнаного», «крізь терни до зірок, можливо усе, варто лише пофантазувати», «притча, дитяча казка, "Чайка на ім'я Джонатан Лівінгстон", «шлях митця до досконалості», «шлях, еволюція», «милість, мрія, космос», «бажання вирватись за межі буденності», «пісня Led Zeppelin - Stairway to heaven», «казки з дитинства», «мрія і мрійники. Легенда про вавилонську вежу, легенда про боби і велетнів», «прагнення втекти з міста, вибратися за його межі. Сон», «місто може приковувати до землі, але головне не втрачати віру в щось краще - і це дає змогу збудувати таку собі драбину до мрій (хмар)», «картини Сальвадора Далі, втікти з буденності міста», «світ - дім, небо - велике горище», «небо - це чистий папір, на якому вже нічого не треба писати», «контраст між реальністю та мрією та між тим, ким ти є насправді та тим, ким хочеш здаватися (урбаністичне зображення - лише принт на шпалерах, який видає драбинку, що виходить за його межі)», «ілюстрація віє прохолодою, а ще несе надії втекти за рамки звичайного», «вгору чи вниз», «ми саміобираємо свій шлях».*

Вірш на обороті листівки теж дублює ці образи: *«Якщо забути усі печалі, / Почне збуватись усе, що треба. / Драбина в небо – по вертикалі, / В горизонталі – пташиний щебет.»* (див. Додаток 1. 2.). Вірш дублює відповідну колористику: *Достатньо буде лише уяви, / Аби злетіти над сірим містом, / Щоб пережити хвилину слави, / Вдихати небо, роздувши ніздрі.»* Вірш викликає такі асоціації: *«для здобуття щастя треба дивитися в майбутнє», «мотивація щось робити», «віра в майбутнє, мрії», «призив не опускати руки у складні часи», «віра у власні сили, позитивне ставлення до життя і проблем в ньому», «дуже мотивує та надихає до життя, творення свого, неповторного, безмежність», «свобода, юність, рішучість», «натхнення творити, жити, вірити у здійснення мрій», «оптимізм, віра, впевненість», «літо, кохання, аромат м'яси, вітер зі степу», «літо, канікули у бабусі», «мрії перед сном, бажання здійснити щось особливе в житті», «по суті, місто*

теж допомагає нам підійнятися до вершин (тобто соціальні мережі - зв'язки із людьми), адже поруч людина допоможе забути усі печалі + допоможе у скруті (збудувати драбину в небо), «дуже позитивний вірш, що гармоніює з ілюстрацією! Мрія та віра в неї, у себе, у те, що все неодмінно вдасться», «мотивує на нові справи та прогулянку в лісі, на природі», «підтримка, теплі руки гріють холодні долоні, віра», «відірватися від землі, від шуму міста», «думки матеріальні, мріяти важливо», «щоб досягнути чогось - потрібно рухатись», «гімн візуалізації», «забагато всього, час відпочити».



Іл. 2.1. Ілюстрація до проекту
«Твоя поетична листівка».
Ольга Гриб

На наступній ілюстрації (Іл. 2. 1.) ми бачимо білий прямокутник, у центрі якого є великий місяць та місто на його фоні. Домінантними кольорами є білий, сірий, чорний. Ілюстрація викликає такі асоціації: «місто – це лише цятка на фоні Всесвіту», «самотність у великому місті», «спокій, тиша, ніч, сум», «спокійна тривожність та самотність», «покинуте місто, без вогнів, на покинутій Землі», «нічне життя мегаполісу», «грабіжники, якась примусова урбанізація, тиша перед бурею», «місто, що збудували на місяці: в ньому багато людей, але кожен є самотнім», «уява вимальовує холодне місто, в якому не сняться кольорові сні», «ніч глибока, самотність», «якщо для провінціала, то загалом таке зображення міста виглядає трішки загрозливо; з іншого боку - асоціація мертвого, сонного міста (місто уночі, коли усе, як не дивно, завмирає)», «чуже похмуре місто», «фантастика, рідне місто Дніпро, бо зазвичай як емблему використовують контур найвідоміших будівель на набережній», «порожні вулиці та сонні в квартирах, прохолода нічного повітря, спокій, роздуми»,

«асоціюється з чимось таємним, але спокійним і тихим», «сон, смерть, всі люди покинули місто і полетіли в космос», «нічне місто - спокій, тиша, приспані турботи», «ілюстрація викликає важкість, сум, проте є певний ритм, строгий, рівний пульс сумного міста», «містичне новолуння».

Вірш на обороті листівки теж дублює ці образи: «мені жаль, що листи твої не приходять / ні на пошту, ні в снах, ні у sms. / так навчишся на місяць вити, й може, / скавуліти, неначе пес.» (див. Додаток 2.2.).

Вірш теж дублює відповідну колористику, адже у ньому згадується тінь: «я й не сплю. / я давно розучилась спати. по моєму волоссю скрадаються тіні тих, / кого прийнято вірно і віддано забувати. / але ти не один із них.». Вірш викликає такі асоціації: «самотність, депресія, сум», «автор дуже чітко описала стан самотності, аж мурахи по шкірі», «туга за втраченим щастям», «вірш неймовірний, особливо кінцівка, чекання звісток від дорогої людини, відчувати її в усіх буденних речах попри відстань та кілометри, можливо, стосунки на відстані», «відчай, сні, тривога», «розставання з коханою людиною і сні які про це нагадують», «вокзал любові», «сум, туга, роздуми», «безпричинна туга, хронічне безсоння», «нагадує моє перше кохання - як безнадійно-солодко сиділося до рання під передзвін трамваїв», «схоже на моє рідне місто, там теж вночі біля дому громи зали електрички. А ще: безсоння, серце, що хоче любові, біль розчинений у нічній тиші, нерозділений, магія.», «смуток переживань переплітається з темрявою міста», «герой самотній, прагне любові й взаємності», «засмучення, розчарування в чомусь (і паралельно з цим виникає образ електрички, що їдуть вночі)», «близький вірш до власного

внутрішнього стану. Самотність дівчини, що згадує ночами людину, зв'язок із якою втрачено. День іще дає відволікання, а вночі повертається туга.», «порожня кімната, напівтемрява, смуток, вага спогадів, котра не відпускає; тиша, усвідомлення неминучого», «асоціації з дівчинкою, що плаче», «шум міста», «синьо-сірий світанок, брудний сніг, білі вогні, вітраж», «ніжність, комічність», «важкість розлучення відстанню», «самотність і галасливий район».



Іл. 3.1. Ілюстрація до проекту
«Твоя поетична листівка».
Ілона Середя

На інші ілюстрації (Іл. 3.1.) ми бачимо дівчину, у якої волосся повторює за контурами мушлю у равлика і на ньому стоять будиночки. Домінантними кольорами є рожевий, жовтий, фіолетовий. Провівши опитування ми дізналися, що ілюстрація викликає такі асоціації: «авангард у малюнку, ніч», «імпресіоністичний портрет», «внутрішня краса, що ховається за зовнішністю», «безсоння», «таємничість та мрійливість», «стурбованість, самотність», «місто сповнене мрій, бажання», «спокій, магія, ніч», «особиста внутрішня реальність», «хаотичність і розгубленість», «дівчинка, що тікає з дому», «дівчина, що думає про щось, гуляючи нічним містом», «фея міста та снів, дитячі мотиви», «розум як місто, ми бачимо його по-своєму, і водночас однаково», «затишок кімнат, приємна втома, легкі усмішки», «місто в кожному з нас», «загадковість і певна грайливість», «ввімкнене світло у вікнах - символ того, що на тебе чекають», «нестандартні рішення творчих людей».

Вірш на обороті листівки теж дублює ці образи: «сон наповзає як равлик / повільно і щільно / вкриває собою / не спати / не можна / не час / ти їдеш до міста / і місяць думки твої наче місто / сто равликів» (див. Додаток 3.2.). Вірш дублює відповідну колористику: «вибоїни згноєні / як конструктор під ступнями / трохи підступні / колють і будять / ти спати не будеш». Ця різнобарвність листівки зумовлена тим самим «конструктором», що згадується у наведеній цитаті. Вірш викликає такі асоціації: «у вірші згадки про дитинство дорослої людини», «жага швидкості», «явище урбанізації», «вірш напружений, навіть трішки агресивний», «наче потрапив у казкове місто, розбухує уяву, дає волю емоціям», «розгубленість, втрата орієнтирів, посилені відчуття», «швидкоплинність, жвавість життя», «потрібно жити», «лабіринт вулиць», «абстракція», «заплутаність, виснаження», «загубленість людини, блукання в собі», «ліричний герой дуже втомлений, провалюється періодично в сон під час їзди в транспорті», «можливо, якийсь страх перед великим містом, усвідомлення, що ти тут мала піщинка, воно закутає тебе у свої сіті», «трохи сумно. Важка дорога, але надія на щасливе прибуття», «втомлений після роботи, бажання відпочити та знайти час просто прогулятися затишними вуличками рідного міста», «світло ліхтарів та порожнеча, затори, світлофори та перехожі; людина, котра намагається знайти себе», «пазли міста в нашому житті», «неспокій разом з емоційним піднесенням, калюжі і ліхтарні стовпи, тремтіння від холоду», «бажання все залишити і відпочити», «сумбурність і швидкість кожного дня, нестачу часу і квапливість».

Як ми бачимо, ілюстрації та вірші викликають інтермедіальні посилання одразу на музику, легенди, відомі крилаті вислови, картини тощо. Це у зайвий раз підкреслює не лише «тяглість» мистецьких явищ, а і певний контекст, у який вводиться, здавалося б, звичайна листівка. По суті, це ще одне надбання сучасності, коли ми можемо робити інтермедіальні

посилання на величезний мистецький огром (а майбутні покоління матимуть ще ширше поле для інтерпретацій та посилань).

Як на мене, сучасне мистецтво якраз і цікаве тим, що через нього можна зазирнути у себе. Воно подекуди відкидає увесь догматизм та дидактику, лишаючи відкритим поле для інтерпретацій та самоаналізу. У проекті «Твоя поетична листівка» кожен читач та поціновувач може доторкнутися до цього мистецтва (не даремно ж слоган проекту – «відчути мистецтво на дотик»), і обрати для себе той формат, який буде для нього приємний та прийнятний.

Кожна з листівок має свою історію вже на рівні задумки автора та ілюстратора, а кожен читач наповнює її своїм сенсом; «впізнає» себе у віршах чи ілюстраціях; каже, що вірш крутий, а ілюстрація тут взагалі не підходить (чи навпаки); або ж взагалі стверджує, що «таке я можу і на принтері дома роздрукувати». Але ж це підхід до мистецтва загалом, не зважаючи на епоху або тенденції, чи не так?

Додаток 1.2.

Достатньо буде лише уяви,
Аби злетіти над сірим містом,
Щоб пережити хвилину слави,
Вдихати небо, роздувши ніздрі.

Нам буде вдосталь пісень і гімнів,
І капелюхів, руками м'ятих.
Прямі ефіри, онлайн, стріми –
Усе наживо про себе знати.

Усіх на світі чудес відомих
Пізнати сутність, відчути силу.
І переможе уява втому,
І зуби зціпить, розкривши крила.

Якщо забути усі печалі,
Почне збуватись усе, що треба.
Драбина в небо – по вертикалі,
В горизонталі – пташиний щебет.

На вістрі сонця – вершина щастя,
Думки розпалють гарячу ватру.
Якщо в уяві усе нам вдасться,
Уже сьогодні почнеться завтра.

Автор – Оксана Шевченко

Додаток 2.2.

тут під вікнами часто йдуть електрички
і лякають птахів, що ховаються від зими.
і лякають все місто; для них уже майже звичка
уриватися в мої сни.

я й не сплю. я давно розучилась спати.

по моєму волоссю скрадаються тіні тих,
кого прийнято вірно і віддано забувати.
але ти не один із них.

я мішаю зірки у надбитій чашці,
що їх небо щоночі скидає на мій балкон.
із безсонням і тінями граю у шахи й шашки
і зі смертю у лототрон.

на стіні відбиває роки годинник,
а на стелі скрутилась в клубочок моя печаль.
жаль, що навіть тепер час іде безупинно.
мені дійсно так щиро жаль.

мені жаль, що листи твої не приходять
ні на пошту, ні в снах, ні у sms.
так навчишся на місяць вити, й може,
скавуліти, неначе пес.

наче пес, дождитись дзвінка у двері,
хоч записки, хоч звісточки, хоч чогось!..
за секунду до щастя життя завмерло.
переродження не вдалось.

тут під вікнами часто йдуть електрички.
мої шибки дзвенять і здригаються від ридань.
повертати мене до життя - це для них уже майже звичка.
третя ночі. ще зовсім рань.

і я чую твій голос, що тиші шепоче вісті,
твої кроки на кухні; ти пробуєш сон на смак.
хоча й знаю, що ти проживаєш у іншому місті.
вже тисячу
років
як.

Автор – Анна Комар

Додаток 3.2.

(л)его (в) сіті

сон наповзає як равлик
повільно і щільно
вкриває собою
не спати
не можна
не час
ти їдеш до міста

і місяць думки твої наче тісто
 сто равликів
 наздоганяють
 не спати
 вибоїни згноєні
 як конструктор під ступнями
 трохи підступні
 колють і будять
 ти спати не будеш

повороти праворуч ліворуч
 вже прямо
 в кюветах-яслах
 дитя колишуть
 затори
 під двісті
 затори
 сто тридцять
 а ти до сидіння
 гвіздками
 півмертва півп'яна
 пришита
 не спати
 не можна
 частинки лего розкрадені
 і шини зранені
 як тенета спутали
 думки замучені
 голову в тісті

склади моє (л)его (в) сіті
 і дай змогу воскреснути
 хоча б після п'ятниці
 в цьому місті

Автор – Вікторія Оліщук

Список джерел та літератури

- ЛОТМАН, Ю. М., 1992, *Статьи по семиотике и типологии культуры. Т. 1.* Таллинн: Изд. «Александра».
- ТИШУНИНА, Н.В., 2001, Методология интермедиального анализа в свете междисциплинарных исследований. *Методология гуманитарного знания в перспективе XXI века. К 80-летию профессора Моисея Самойловича Кагана: Материалы Международной научной конференции 18 мая 2001 г.* Санкт-Петербург. – Сер. “Symposium”. – Вып. 12. – Санкт-Петербург: Санкт-Петербург. философ. о-во.

References

- LOTMAN, Yu. M., 1992, *Stati po semiotike i tipologii kulturyi*. T. 1. Tallinn: Izd. «Aleksandra».
- TISHUNINA, N.V., 2001, Metodologiya intermedialnogo analiza v svete mezhdistsiplinarnykh issledovaniy. In: *Metodologiya gumanitarnogo znaniya v perspektive XXI veka. K 80-letiyu professora Moiseya Samoylovicha Kagana: Materialy Mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii 18 maya 2001 g.* Sankt-Peterburg. – Ser. “Symposium”. – Vyip. 12. – Sankt-Peterburg: Sankt-Peterburg. filosof. o-vo.
- HANSEN-LÖVE, A., 1983, *Intermedialität und Intertextualität: Probleme der Korrelation von Wort und Bildkunst – am Beispiel der russischen Moderne*. Wien: Wiener Slawistischer Almanach.

“Твоя поетична листівка»: інтермедіальна кореляція віршів та ілюстрацій в образі міста

З метою дослідження інтермедіальної кореляції у віршах та ілюстраціях було проведено семантично-стилістичний аналіз віршів та ілюстрацій. За основу було взято комплект листівок на тему «Урбаністика» проекту «Твоя поетична листівка». У рамках дослідження учасникам необхідно було записати власні враження від віршів та ілюстрацій, а також зробити висновок, наскільки вдало вони поєднуються.

Ключові слова: вірш, ілюстрація, інтермедіальність, листівка, рецепція.

Svitlana Vertola, student, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine) ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-6997-9849>

Світлана Вертола, студент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Україна)

Received: 09-05-2020

Advance Access Published: June, 2020.